

Analyzing the factors affecting the promotion of hunting tourism based on shooting

Khadijeh pourzabih sarhamami*

PhD of Sport Management, Faculty of sport sciences, Faculty of Physical Education, University of Mazandaran, Babolsar, Mazandaran, Iran.

Farzam Farzan

Associate Professor, Sports Management Department, Faculty of Physical Education, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Morteza Dousti

Professor of Sports Management Department, Faculty of Physical Education, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

ali zackery

Assistant Professor of Industrial Engineering and Future Studies Faculty of Modern Sciences and Technologies, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Abstract

Given the numerous socio-economic and environmental benefits of hunting tourism, including wildlife conservation, boosting the local economy, creating job opportunities, and fostering cultural interaction between local communities and tourists, the aim of this research is to explore the factors influencing the enhancement of hunting tourism based on shooting sports. This research is applied in its objective, interpretive in its paradigm, mixed in nature (qualitative semi-exploratory and quantitative descriptive-analytical), future-oriented in time frame, and survey-based in execution, falling under the category of case studies. The participants in this study were experts in the fields of tourism and shooting sports. The sampling method was theoretical

-This article is taken from the PhD dissertation of Mazandaran University in the field of sports management

* Corresponding Author: kh.pourzabih@stu.umz.ac.ir

How to Cite: xxxxxxxx

and snowball sampling, with 32 interviews reaching the point of theoretical saturation. To identify the influencing factors, the PESTEL environmental analysis was utilized. Initially, a comprehensive literature review was conducted; the lack of focused research on hunting tourism in Iran led to the use of environmental scanning to identify the factors influencing the enhancement of hunting tourism based on shooting sports in Iran. The Delphi technique was employed over three rounds to determine the importance of these factors. Ultimately, 27 influencing factors were identified and consensus was reached among the members of the Delphi group. The findings of this research, in addition to enriching the existing literature, can serve as a basis for formulating policies and operational programs in the field of hunting tourism and contribute to the development of the tourism industry in Iran.

Keywords: Hunting, hunting tourism, shooting, wildlife tourism.

1- Introduction

The development of hunting tourism brings many socio-economic and environmental benefits, the most important of which are monitoring the number and type of hunting (Pérez et al., 2023; Florin et al., 2018), wildlife protection (Di Minin et al., 2021), protection of threatened species (Gortázar et al., 2022), preservation of biodiversity (CĂLINA et al., 2018; Cohen et al., 2014), local economic prosperity (Naidoo et al., 2016), Creating direct and indirect job opportunities in local areas (Milojica et al., 2014), cultural interaction between local communities and tourists (Gačić et al., 2015); Considering the importance and necessity of hunting tourism development, the focus of this research is on identifying the factors of hunting tourism development based on shooting. Since areas with extensive forest cover are the most suitable places for the development of hunting tourism (Flø, 2008); The present study was conducted in Mazandaran province. Mazandaran province has natural forest parks with an area of ۶۸۱۷/۹۲ hectares, and the total area of natural areas in the province is ۱۶۹۳۰۵۳ hectares (Ghazani et al., 2018); Therefore, it is considered a suitable platform for the development of hunting tourism.

Research Question(s)

The current research was trying to answer the question that what factors cause the development of hunting tourism based on shooting in Iran?

2- Literature Review

Research in the field of hunting tourism has been done with different goals, among which Pérez et al., (2023) showed that recreational hunting can have positive effects on preserving biodiversity. Also, hunting is considered as a key economic activity in some rural areas of Spain and is a major source of income. Sánchez-García et al., (2021) in evaluating the economic contribution of sport hunting in Spain through regional surveys stated that hunting can be a Considered a key economic activity for Spain's environment and a measure to combat rural population decline .

Florin et al., (2018) in the study of the role of hunting tourism in the sustainable preservation of animal habitats stated that the management plans of the areas where hunting tourism is carried out are aimed at maintaining the evolutionary and functional trends through which the structure of animal habitats can be maintained in the long term .

2-1- Hunting tourism

Hunting is the oldest human activity that has been carried out since the beginning of man with the goals of survival (Marchand et al., 2014), livelihood and entertainment, and today it is considered an important recreational, sports and tourist activity (Gačić et al., 2015; MacKay). & Campbell, 2004).

2-2- The difference between a hunting tourist and a hunter

Hunting tourism is different from being a hunter. In this research, the hunter is not considered, the tourist's goal is hunting. When the hunter pays for the hunting experience in the form of a service, they enter the role of a tourist (Tickle & von Essen, 2020), thus the hunting tourist is a consumer and differs from the hunter (Cohen et al., 2014).

3- Methodology

This research is practical in terms of purpose, in terms of interpretative paradigm, in terms of mixed nature (qualitative, semi-exploratory and quantitative, descriptive-analytical), in terms of time, it is prospective, and in terms of the way of implementation, it is a survey, and it is among case studies. According to the subject area of the research, the participants of the research were experts in the field of sports tourism and shooting sports, which included professors of the faculty of sports management, directors of the shooting federation and provincial boards, the private sector active in the field of shooting and sports tourism, researchers and sports marketers. The sampling method was theoretical and snowball. PESTEL environmental analysis was used to identify the factors; In this way, a comprehensive literature review was conducted first, followed by an environmental survey to complete and determine the importance of the identified factors, using the Delphi technique in three rounds.

4- Results

Based on the results of the environmental PESTEL analysis, 27 factors affecting the development of hunting tourism based on shooting were identified and subject to the theoretical consensus of Delphi group experts, which include three factors in the political field, seven factors in the economic field, four factors in the cultural-social field, seven

factors In the field of technology, two factors were in the environmental field and four factors were in the legal field.

5- Discussion

In the political field, government policies on hunting and shooting can have a great impact on the development of hunting tourism. In the economic field, the possibility of integrated development of the shooting sport market in the recreational, sports, hunting, and military sectors was raised. Also, commercialization of hunting tourism and attraction of economic benefits were important factors of this sector. In the social-cultural field, the unique characteristics of shooting sports, which are fun, exciting, cross-age, cross-sexual and cross-physical sports, and strengthen relationships between generations, were pointed out. In the field of technology, various technologies such as augmented reality (AR), virtual reality (VR), Internet of Things (IoT), artificial intelligence (AI) and GBT chat can revolutionize the tourism industry. In the environmental field, sustainable management of hunting areas is very important to preserve biodiversity and ecosystems. In the legal field, facilitating the acquisition of permits for the establishment of hunting tourism sites can play a significant role in the development of hunting tourism .

6- Conclusion

In summarizing the above, it can be said that for the successful development of hunting tourism based on shooting and achieving its socio-economic and environmental benefits, it is necessary to pay attention to all the identified factors; Coordination and balance between these factors can lead to a stable and successful approach in this field. The results of this research, in addition to enriching the literature on the subject, can be used by tourism activists and operators in the country.

Acknowledgments

This article is taken from the doctoral dissertation of University of Mazandaran in Sports Management; We are grateful to all the people who helped us in this research .

امانه انتشار

واکاوی زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی

دکتری مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی دانشگاه مازندران، مازندران،
 بابلسر، ایران * **خدیجه پورذبیح سرحمامی**

دانشیار گروه مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی دانشگاه مازندران،
 بابلسر، ایران **فرزام فرزاد**

استاد گروه مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی دانشگاه مازندران،
 بابلسر، ایران **مرتضی دوستی**

استادیار مهندسی صنایع و آینده‌پژوهی، دانشکده علوم و فناوریهای نوین
 دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران **علی ذاکری**

چکیده

با توجه به منافع فراوان اجتماعی-اقتصادی و زیست‌محیطی گردشگری شکار که از جمله مهم‌ترین آن‌ها حفاظت از حیات وحش، رونق اقتصاد محلی، ایجاد فرصت‌های شغلی، تعامل فرهنگی میان جوامع محلی و گردشگران می‌باشد؛ هدف از این پژوهش واکاوی زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی می‌باشد. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی، از منظر پارادایم تفسیری، از نظر ماهیت آمیخته (کیفی نیمه اکتشافی و کمی توصیفی تحلیلی)، از لحاظ زمان آینده‌نگر و از نظر مسیر اجرا پیمایشی می‌باشد. مشارکت‌کنندگان پژوهش، متخصصان حوزه گردشگری و ورزش تیراندازی بودند. روش نمونه‌گیری، نظری و گلوله برفی بود. حد اشباع نظری تعداد ۳۲ مصاحبه بود. جهت شناسایی عوامل از تحلیل محیطی PESTEL استفاده شد؛ بدین صورت که ابتدا یک مرور ادبیات جامع انجام شد؛ کمبود پژوهش‌های

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری رشته مدیریت ورزشی دانشگاه مازندران است.

* نویسنده مسئول: kh.pourzabih@stu.umz.ac.ir

متمرکز بر گردشگری شکار در ایران موجب گردید در ادامه پویش محیطی برای شناسایی زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی در ایران و تعیین اهمیت آن‌ها از تکنیک دلفی در سه دور استفاده شود. در نهایت ۲۷ زمینه‌ساز تأثیرگذار شناسایی و مورد اجماع سنجی اعضای گروه دلفی قرار گرفت. نتایج این پژوهش علاوه بر غنی کردن ادبیات موضوع می‌تواند مبنایی برای تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های عملیاتی در حوزه گردشگری شکار باشد و به توسعه صنعت گردشگری در ایران کمک نماید.

کلیدواژه‌ها: شکار، گردشگری شکار، تیراندازی، گردشگری حیات وحش.

آماده انتشار

مقدمه

گردشگری مبتنی بر طبیعت^۱ گونه‌ای از گردشگری می‌باشد که انواع فعالیت‌های سرگرم‌کننده و فراغتی در فضای باز و مناطق طبیعی از جمله پیاده‌روی، اسکی، قایق‌سواری، کمپینگ، کوهنوردی، کوله‌بری، ماهیگیری، شکار، کایاک سواری، دوچرخه‌سواری و غیره (Haukeland et al., 2023) را در بر گرفته و می‌تواند ارزش‌های متعددی مانند آرامش، هیجان، اکتشاف و تجربیات ماجراجویانه را برای گردشگران فراهم نماید (Wang et al., 2013; Øian, 2024). در دهه‌های اخیر، تقاضا برای گردشگری مبتنی بر طبیعت در سراسر جهان به دلیل رشد جمعیت و افزایش آگاهی از مزایای سلامتی آن افزایش یافته است (Ghasemi et al., 2024; Mandić & McCool, 2023).

گردشگری مبتنی بر طبیعت شامل اشکال مختلفی از گردشگری مانند گردشگری حیات‌وحش^۲، اکوتوریسم^۳ و گردشگری ماجراجویی^۴ می‌باشد (Räikkönen et al., 2023). گردشگری حیات‌وحش به مشاهده و تعامل با جانوران و گیاهان محلی در زیستگاه‌های طبیعی آن‌ها اشاره دارد که یکی از اصلی‌ترین راه‌های تعامل انسان با حیات‌وحش می‌باشد (Rizzolo, 2023) که حدود ۲۰ تا ۴۰ درصد از گردشگری جهان را شامل می‌شود و گردشگری شکار^۵ به‌عنوان بخشی از گردشگری حیات‌وحش از نظر محبوبیت و دامنه در حال گسترش است (Tickle & von Essen, 2020; Moorhouse et al., 2015). در گذشته شکار بیشتر یک فعالیت معیشتی محلی بود، در حالی که امروزه به‌عنوان یک ورزش یا تفریح جدی در جوامع مطرح می‌باشد (Morris, 2014) و به‌طور فزاینده‌ای در صنعت اوقات فراغت ادغام شده و بازارهای گردشگری شکار در سطح بین‌المللی در حال رشد است (Øian & Skogen, 2016).

گردشگری شکار منافع مهم اجتماعی-اقتصادی و زیست‌محیطی فراوانی دارد (Pérez et al., 2023; Sánchez-García et al., 2021; Gačić et al., 2015; MacKay & Campbell, 2004) گردشگری شکار نوعی تعامل میان گردشگری ورزشی، روستایی و بوم‌گردی ایجاد می‌کند که باعث ایجاد فرصت‌های شغلی، رونق اقتصادی و فرصتی برای

¹ Nature-based tourism

² wildlife tourism

³ ecotourism

⁴ adventure tourism

⁵ hunting tourism

تعامل فرهنگی میان جوامع محلی و گردشگران فراهم می‌آورد (Naidoo et al., 2016;) در واقع گردشگر شکار فردی عاشق ورزش و طبیعت است که معمولاً قدرت خرید بالایی داشته و مایل است بودجه قابل توجهی را به گردشگری شکار اختصاص دهد که این امر درآمدی زایی برای جوامع محلی را به همراه دارد (Milojica et al., 2014).

گردشگری شکار به‌طور مثبتی بر حفاظت از حیات وحش و تنوع زیستی تأثیر می‌گذارد (Pérez et al., 2023; Di Minin et al., 2021; Naidoo et al., 2016; Cohen et al., 2013; Heffelfinger et al., 2014). تراکم بالای برخی گونه‌های جانوری می‌تواند اثرات منفی بر اکوسیستم‌ها از طریق فعل و انفعالات بین این گونه‌ها داشته باشد (Graitson et al., 2019) مانند گراز وحشی، خوک وحشی و گوزن قرمز که اغلب موجب آسیب‌رسانی به محصولات زراعی در مناطق کشاورزی و پوشش گیاهی جنگل‌ها (Carpio et al., 2021)، انتقال بیماری (Gortázar et al., 2006) برخورد با وسایل نقلیه (Sáenz-de-Santa-María et al., 2015) و نیز ممکن است در تراکم‌های بالا به‌عنوان یک شکارچی مهاجم برای گونه‌های بی‌مهرگان و مهره‌داران یک تهدید بزرگ باشند (Sanders et al., 2020; Barrios-Garcia & Ballari, 2012)؛ از این رو شکار ابزاری مهم برای کنترل جمعیت گونه‌های جانوری بیش‌ازحد فراوان می‌باشد (Pérez et al., 2022; Gortázar et al., 2022).

بررسی تحقیقات نشان داده است که ارتقای جایگاه گردشگری شکار منافع اجتماعی-اقتصادی و زیست‌محیطی فراوانی را به همراه دارد که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به نظارت بر تعداد و نوع شکارها (Pérez et al., 2023; Florin et al., 2018)، حفاظت از حیات وحش (Di Minin et al., 2021)، حفاظت از گونه‌های تهدید شده (Gortázar et al., 2022)، حفظ تنوع زیستی (Călina et al., 2018; Cohen et al., 2014)، رونق اقتصاد محلی (Naidoo et al., 2016)، ایجاد فرصت‌های شغلی مستقیم و غیرمستقیم در مناطق محلی (Milojica et al., 2014)، تعامل فرهنگی میان جوامع محلی و گردشگران (Gačić et al., 2015) اشاره داشت؛ با توجه به این منافع ضرورت ارتقای جایگاه گردشگری شکار در ایران روشن می‌گردد. وابستگی بیش‌ازحد کشور به درآمدهای نفتی باعث شده که اقتصاد ایران تک‌بعدی باشد و از تنوع کمتری برخوردار باشد. در چنین

شرایطی، پرداختن به حوزه‌هایی مانند گردشگری شکار می‌تواند به‌عنوان یکی از راهکارهای تنوع‌بخشی به اقتصاد مطرح شود. مناطق طبیعی و زیستگاه‌های حیات‌وحش ایران، به‌ویژه در مناطق محروم و روستایی، ظرفیت بالایی برای توسعه گردشگری شکار دارند. این امر به ایجاد فرصت‌های شغلی مستقیم و غیرمستقیم در این مناطق منجر شده و باعث رونق اقتصاد محلی می‌شود. ایران به دلیل داشتن گونه‌های منحصر به فرد حیات‌وحش، می‌تواند مقصدی جذاب برای شکارچیان خارجی باشد. این موضوع می‌تواند باعث ورود ارز و جذب سرمایه‌های خارجی به کشور شود و اقتصاد محلی و ملی را تقویت کند. از سوی دیگر با بهره‌برداری اصولی و کنترل‌شده از منابع حیات‌وحش، می‌توان از نابودی گونه‌ها جلوگیری کرد، بر تعداد و نوع شکارها نظارت و معضل شکار غیرقانونی را کنترل نمود. همچنین گردشگری شکار می‌تواند منجر به تبادل فرهنگی، احترام به فرهنگ‌ها و تقویت ارتباطات میان فرهنگی شوند.

روش‌های مختلفی برای شکار وجود دارد از جمله تیراندازی با استفاده از تفنگ یا تیر و کمان؛ تله‌گذاری با قرار دادن تله‌هایی مانند تله‌های مکانیکی یا تله‌های طنابی برای گرفتن حیوانات؛ ماهیگیری با استفاده از قلاب، تور یا نیزه؛ شکار با دام که حیوانات به آن گرفتار می‌شوند؛ در این پژوهش گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی مورد هدف می‌باشد. از آنجا که مناطقی با پوشش جنگلی وسیع مناسب‌ترین مکان برای توسعه گردشگری شکار هستند (FIØ, 2008) و ایران دارای پارک‌های جنگلی طبیعی به مساحت زیاد در استان‌های مختلف می‌باشد (غزانی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ از این رو بستری مناسب برای ایجاد و توسعه گردشگری شکار محسوب می‌شود. شکار در ایران تحت قوانین و مقررات خاصی مجاز و در برخی مناطق حفاظت‌شده امکان‌پذیر است. برخی از مناطق مشهور برای شکار در ایران عبارت‌اند از پناهگاه حیات‌وحش حیدری در خراسان شمالی، منطقه حفاظت‌شده توران در سمنان، منطقه حفاظت‌شده ارژن و پریشان در فارس، منطقه حفاظت‌شده دنا در کهگیلویه و بویراحمد؛ با این وجود شکار به‌عنوان یک فعالیت گردشگری مطرح نبوده و شناخت کامل از ظرفیت‌های موجود برای توسعه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی در ایران، نیاز به بررسی‌های بیشتر دارد. از طرفی چارچوب‌های مدیریتی و سیاست‌گذاری‌های مناسب برای حفاظت از منابع طبیعی و حیات‌وحش به گونه‌ای که گردشگری پایدار و مسئولانه شکل گیرد، وجود ندارد. از این رو پرداختن به این موضوع دارای اهمیت بالایی می‌باشد. نتایج

حاصل از این پژوهش می‌تواند علاوه بر غنا بخشی به ادبیات مرتبط با گردشگری شکار، مبنایی برای تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های عملیاتی در حوزه گردشگری شکار باشد و به توسعه صنعت گردشگری در ایران کمک نماید؛ لذا پژوهش حاضر درصدد پاسخگویی به این سؤال است که چه عواملی زمینه‌ساز ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی می‌باشند؟

پیشینه پژوهش

تحقیقات در زمینه گردشگری شکار با اهداف متفاوتی صورت گرفته است از جمله آن Pérez et al., (2023) نشان دادند شکار تفریحی می‌تواند اثرات مثبتی بر حفظ تنوع زیستی داشته باشد. همچنین شکار در برخی از مناطق روستایی اسپانیا به عنوان یک فعالیت اقتصادی کلیدی در نظر گرفته شده و منبع عمده درآمدی است. (Sánchez-García et al., (2021) در ارزیابی سهم اقتصاد شکار ورزشی در اسپانیا از طریق بررسی‌های منطقه‌ای عنوان کردند که شکار می‌تواند یک فعالیت اقتصادی کلیدی برای محیط زیست اسپانیا و اقدامی برای مبارزه با کاهش جمعیت روستایی در نظر گرفته شود.

Florin et al., (2018) در بررسی نقش گردشگری شکار در حفظ پایداری زیستگاه‌های جانوری عنوان کردند برنامه‌های مدیریتی مناطقی که گردشگری شکار در آن انجام می‌شود باهدف حفظ گرایش‌های تکاملی و عملکردی است که از طریق آن می‌توان ساختار زیستگاه‌های جانوری را در طولانی مدت حفظ کرد. (Călina et al., (2018) در پژوهش خود تأکید داشتند انطباق گردشگری شکار با سفر مسئولانه به مناطق طبیعی، حفاظت از تنوع زیستی از طریق گردشگری پایدار مبتنی بر طبیعت، کنترل دقیق آفات شکار، مبارزه با شکار غیرمجاز، از جمله عناصری هستند که در ایجاد شرایط مناسب برای فعالیت‌های گردشگری شکار اهمیت فوق‌العاده‌ای دارند.

Naidoo et al., (2016) در پژوهش خود عنوان کردند گردشگری و شکار هر دو درآمد قابل توجهی را برای جوامع آفریقایی ایجاد می‌کنند و این دو فعالیت بزرگ‌ترین مشوق‌ها را برای حفاظت از زمین‌های مشترک در نامیبیا فراهم می‌آورند. (Milojica et al., (2014) اشاره داشتند کشور کرواسی مالک بخش بزرگی از شکارگاه‌ها است که تحت صلاحیت وزارت کشاورزی، جنگلداری و مدیریت منابع آب اغلب توسط انجمن‌های مختلف شکار

یا افرادی که شکار تجاری را سازمان‌دهی می‌کنند اجاره داده می‌شود و یکی از منابع اصلی کسب درآمد در کشور کرواسی به حساب می‌آید. (Gačić et al., 2015) شرایط طبیعی و سایر ظرفیت‌های گردشگری شکار در منطقه ویوودینا، مبنای خوبی برای اجرای موفق و پایدار و توسعه بیشتر گردشگری شکار است.

Mbaiwa (2018) در بررسی اثرات ممنوعیت شکار سافاری در سال ۲۰۱۴ بر معیشت مردم روستای بوتسوانای آفریقا دریافت که ممنوعیت شکار منجر به از دست دادن درآمد و فرصت‌های شغلی شده و به دلیل کمبود بودجه ارائه خدمات اجتماعی، کمک‌هزینه تحصیلی و تهیه مسکن برای نیازمندان و سالمندان به شدت کاهش یافت. کاهش مزایای گردشگری شکار منجر به ایجاد نگرش منفی ساکنان روستایی نسبت به حفاظت از حیات وحش و افزایش شکار غیرقانونی شد. (MacKay & Campbell 2004) در بررسی حمایت ساکنان استان مینتوبا کانادا از شکار نشان دادند افکار عمومی نگرشی مثبت به نقش‌های اقتصادی شکار دارند و آن را منبع کسب درآمد دانسته و حتی معتقدند که گردشگری شکار برای حمایت از مدیریت حیات وحش مفید است. لذا شکار یک محصول ارزشمند گردشگری در استان مینتوبا می‌باشد.

فیروزجانیان و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود دریافتند که تجربه شکار، خاطرات آن و رفتار شکارچیان تحت تأثیر چهار دوره شکار و رفع نیاز، شکار درمانی، گردشگری شکار و جرم‌انگاری شکار بوده است. با سیر این تحولات و گسترش بحران‌های کنونی کشور، ایجاد و گسترش مناطق برای گردشگری شکار دارای اهمیت ویژه می‌باشد.

قربان نیا خیری و همکاران (۱۳۹۸) در بررسی قابلیت توسعه گردشگری طبیعت در شهرستان دنا، شاخص‌های گردشگری طبیعت شامل شاخص توزیع حیات وحش، شاخص جاذبه گردشگری طبیعت، شاخص انعطاف‌پذیری، شاخص تسهیلات زیربنایی و شاخص تنوع گردشگری طبیعت را بررسی و عنوان کردند که برای مطلوبیت یک منطقه برای گردشگری طبیعت باید تمام معیارها برقرار باشند.

پاشایی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود تأکید داشتند گردشگری برای یک کشور یا یک منطقه، امری ضروری است زیرا با بازاریابی می‌توان به گردشگران بالقوه، اطلاعاتی درباره آنچه منطقه می‌تواند ارائه دهد، عرضه نمود و آن‌ها را نسبت به بازدید از آن ترغیب کرد.

مرور سوابق تجربی با هدف تحلیل و بررسی تحقیقات گذشته در راستای شناسایی زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی صورت گرفته است. همچنین این مرور به منظور درک بهتر چگونگی تأثیر گردشگری شکار بر حفاظت از حیات وحش، رونق اقتصاد محلی، ایجاد فرصت‌های شغلی، تعامل فرهنگی میان جوامع محلی و گردشگران انجام شده است. کاستی‌ها یا شکاف‌های موجود در پژوهش‌های پیشین که ضرورت تحقیق جدید را مطرح می‌کنند؛ بسیاری از مطالعات قبلی به کشورهای خاص مانند اسپانیا، نامیبیا، بوتسوانا و کانادا پرداخته‌اند و به وضعیت ایران توجه کمتری شده است. تحقیقات بیشتری برای درک دقیق ویژگی‌ها و نیازهای مناطق خاصی در ایران نیاز است تا علاوه بر غنا بخشی به ادبیات مرتبط با این حوزه بتوان استراتژی‌های گردشگری شکار مناسب برای این مناطق را تدوین نمود.

مبانی نظری

گردشگری شکار

شکار قدیمی‌ترین فعالیت بشری است که از زمان پیدایش انسان با اهدافی چون حفظ بقا (Marchand et al., 2014)، امرارمعاش و سرگرمی انجام می‌شده و امروزه یک فعالیت مهم تفریحی، ورزشی و گردشگری محسوب می‌گردد (Gačić et al., 2015; MacKay & Campbell, 2004). در قرن یازدهم و دوازدهم، سفرهای اشراف بریتانیایی به حومه شهر برای شکار یکی از اولین اشکال گردشگری شکار بود (Călina et al., 2018). شکار از تفریحات دیرین دربار و اشراف ایرانی بود (قنبری و طولابی، ۱۳۹۹).

تعریف نظری گردشگری شکار

گردشگری شکار یکی از انواع تخصصی گردشگری است که در آن افراد برای شرکت در فعالیت‌های شکار به مقاصد خاصی سفر می‌کنند (Øian & Skogen, 2016). این نوع گردشگری عموماً در مناطق طبیعی و حفاظت‌شده اتفاق می‌افتد و معمولاً با توجه به قوانین و مقررات خاصی در ارتباط با حفظ منابع طبیعی و حیات وحش انجام می‌شود (Naidoo et al., 2016). این نوع گردشگری به دلیل تلفیق ماجراجویی و طبیعت‌گردی، در بین

علاقه‌مندان به طبیعت، شکار و فعالیت‌های خارج از خانه جذاب است (Milojica et al., 2014).

تعریف عملیاتی گردشگری شکار

در این پژوهش گردشگری شکار به‌عنوان فعالیتی باهدف شکار و تیراندازی در منطقه یا کشور غیر از قلمرو شکار معمول شکارچی تعریف می‌شود (Komppula & Gartner, 2004; Lovelock, 2007; MacKay & Campbell, 2004) که در گروه گردشگری باعلاقه خاص نیز جای می‌گیرد (MacKay & Campbell, 2004) و در آن دل‌بستگی عاطفی و درگیری گردشگر بر علاقه خاص یعنی فعالیت شکار، مقصد سفر را تعیین می‌کند (Tickle & von Essen, 2020; Komppula & Gartner, 2013).

تفاوت گردشگر شکار با شکارچی

گردشگری شکار با شکارچی بودن تفاوت دارد. در این پژوهش مدنظر شکارچی نیست هدف گردشگر شکار است که در ادامه تعریف خواهد شد. وقتی شکارچی هزینه تجربه شکار را در قالب خدمات می‌پردازد، وارد نقش یک گردشگر می‌شوند (Tickle & von Essen, 2020) بدین ترتیب گردشگر شکار یک مصرف‌کننده است و با شکارچی تفاوت دارد (Cohen et al., 2014). شکارچیان اغلب به مکان‌هایی که در آن شکار می‌کنند سفر می‌کنند اما گردشگر شکار به‌جایی سفر می‌کند تا چیزی خارج از هنجار شکار خود را تجربه کند. خواه منظره، روش شکار یا گونه‌هایی که شکار می‌کنند، باشد (Tickle & von Essen, 2020; Komppula & Gartner, 2013). در واقع گردشگری شکار برای گسترش تجربیات و تأیید هویت شکارچی انجام می‌شود (Green & Jones, 2005) که در محیط طبیعی (محل‌های شکار) صورت می‌گیرد و مبتنی بر استفاده از شکار به‌عنوان یک منبع طبیعی مهم و تا حدی تجدید پذیر است و عمدتاً نیازمند مهارت تیراندازی می‌باشد (Gačić et al., 2015).

کارکردهای گردشگری شکار

زیست محیطی:

با توسعه گردشگری شکار و ایجاد قوانین شکار پایدار، می توان جمعیت گونه های جانوری را مدیریت و از نابودی آنها جلوگیری کرد (Florin et al., 2018). در برخی مناطق، مدیریت جمعیت گونه های جانوری از طریق شکار کنترل شده ضروری است تا تعادل اکولوژیکی حفظ شود. این مدیریت به جلوگیری از بروز مشکلاتی نظیر ازدیاد بیش از حد برخی گونه ها و کاهش منابع غذایی کمک می کند (Gortázar et al., 2022).

اجتماعی و فرهنگی:

بسیاری از جوامع بومی و محلی دارای سنت های شکار هستند که بخشی از هویت فرهنگی آنها را تشکیل می دهد. گردشگری شکار می تواند به حفظ و تقویت این سنت ها کمک کرده و آنها را در قالب فعالیت های پایدار و قانونی حفظ کند (Gačić et al., 2015). گردشگران شکار که از کشورهای دیگر به مقاصد شکار سفر می کنند، می توانند با فرهنگ ها و شیوه های زندگی جوامع محلی آشنا شوند. این تعاملات می تواند تبادل فرهنگی و فهم متقابل را تقویت کند (Matilainen, 2007).

اقتصادی:

گردشگری شکار می تواند منبع درآمدی برای جوامع محلی و دولت ها باشد. درآمد حاصل از این نوع گردشگری می تواند به بهبود زیرساخت ها، حفاظت از محیط زیست و ایجاد فرصت های شغلی کمک کند (Pérez et al., 2023). دولت ها از طریق صدور مجوزهای شکار و اعمال مالیات بر فعالیت های شکار به درآمد دست می یابند که می تواند صرف حفاظت از محیط زیست و توسعه زیرساخت های گردشگری شود (Naidoo et al., 2016).

روش

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی، از منظر پارادایم تفسیری، از نظر ماهیت آمیخته (کیفی نیمه اکتشافی و کمی توصیفی تحلیلی)، از لحاظ زمان آینده نگر و از نظر مسیر اجرا پیمایشی و جزو مطالعات موردی می باشد. مشارکت کنندگان پژوهش با توجه به قلمرو موضوعی

پژوهش، متخصصان حوزه گردشگری و ورزش تیراندازی بودند که شامل هیئت علمی مدیریت ورزشی و گردشگری، مدیران فدراسیون و هیأت‌های استانی تیراندازی، بخش خصوصی فعال در عرصه تیراندازی و گردشگری، پژوهشگران و بازاریابان ورزشی، بودند؛ که معیار انتخاب زمینه تحصیلی مرتبط، برخورداری از تجارب مفید، اشتغال در حوزه گردشگری و ورزش تیراندازی بود. روش نمونه‌گیری، نظری و گلوله برفی بود. جهت شناسایی زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی، پویش محیطی انجام شد. هدف از پویش محیطی، یافتن نشانه‌های اولیه رخدادهای مهم در آینده است به گونه‌ای که بیشترین مدت‌زمان برای انجام فعالیت‌ها (زمان اقدام) فراهم شود (Alizadeh et al., 2016). بدین منظور از تحلیل محیطی PESTEL استفاده شد تا محیط خرد، پیرامونی و زمینه‌ای گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی بررسی شود. تحلیل محیطی PESTLE برای ارزیابی عوامل خارجی که بر یک کسب و کار یا یک رویداد تأثیر می‌گذارد استفاده می‌شود و دارای شش بعد سیاسی^۱، اقتصادی^۲، فرهنگی-اجتماعی^۳، فناوری^۴، زیست‌محیطی^۵ و حقوقی^۶ می‌باشد (Mataruna-Dos-Santos et al., 2019). در تحلیل محیطی PESTLE ابتدا یک مرور ادبیات جامع در مورد زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی انجام شد که شامل بررسی ۸۱ مقاله علمی پژوهشی داخلی و خارجی بود. در واقع ادبیات موضوع بینش‌های اولیه را ارائه و نقطه شروع پژوهش را تشکیل می‌دهند (Merkel et al., 2016). در این مرحله یکسری از زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی شناسایی گردید. در ادامه پویش محیطی برای تکمیل و تعیین اهمیت عوامل شناسایی شده از تکنیک دلفی استفاده شد. تکنیک دلفی توسط اندیشکده RAND^۷ ایالات متحده برای ترکیب نظرات متخصصان در مورد موضوع مورد مطالعه، توسعه داده شد و شامل چهار اصل ناشناس بودن، تکرار، بازخورد کنترل شده و اجماع سنجی است (Rowe

¹ Political

² Economic

³ Social

⁴ Technological

⁵ Environment

⁶ Legal

^۷ RAND اندیشکده سیاستگذاری جهانی غیرانتفاعی آمریکایی است، که در سال ۱۹۴۸ توسط شرکت هواپیماسازی داگلاس، با هدف ارائه خدمات تحقیقاتی و تحلیل سیاسی به نیروهای نظامی ایالات متحده آمریکا تأسیس شد.

(Wright, 1999; Landeta, 2006). این تکنیک ثابت کرده است که اعتبار، پذیرش، معقولیت و سازگاری مطالعات با اجازه دادن به کارشناسان برای بحث مؤثر درباره موضوعات پیچیده در یک فرآیند ارتباط گروهی ساختاریافته و ناشناس افزایش می‌دهد (Mallen et al, 2010; Belton et al, 2019; Di Zio et al, 2021). از تکنیک دلفی برای اهداف اکتشافی و تأییدی استفاده می‌شود (Bogner et al., 2014) که در این پژوهش هر دو بعد اکتشافی و تأییدی آن مدنظر بود و در سه دور انجام شد.

دور اول دلفی

دور اول دلفی با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته (Hasson et al., 2000) با ۳۲ مشارکت‌کننده از حوزه گردشگری و ورزش تیراندازی انجام شد. هر مصاحبه با سؤال کلی «از دیدگاه شما زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی کدام‌اند؟» از هر مشارکت‌کننده آغاز و سؤالات پیگیری بر اساس پاسخ‌های مصاحبه‌شونده مطرح می‌شد. دور اول دلفی به‌عنوان استراتژی زایش ایده‌ها عمل می‌نماید و هدف آن آشکارسازی کلیه موضوعات مرتبط با عنوان تحت مطالعه است (Windle, 2004). از مشارکت‌کنندگان درخواست شد تا شخصاً طوفان مغزی با موضوع مورد مطالعه برقرار کنند و هر نوع ایده و نظر خود را آزادانه مطرح نمایند (Hasson et al., 2000). در این مرحله، تمام پاسخ‌های مرتبط تا حد امکان جمع‌آوری شد، چراکه بقیه مراحل بر اساس مرحله اول شکل می‌گیرد. پس از کدگذاری مصاحبه‌ها، نظرات مشابه ترکیب، گروه‌بندی و موضوعات تکراری و حاشیه‌ای حذف شدند (Farley, 2005). اساس تحقق روایی و پایایی در پژوهش‌های کیفی، تعامل رفت و برگشتی میان داده‌ها و تحلیل آن‌ها می‌باشد (Leung, 2015). روایی صوری و محتوایی پرسشنامه حاصل از تحلیل محیطی PESTEL توسط ۵ استاد هیئت‌علمی مدیریت ورزشی و ۳ مدیر فدراسیون تیراندازی مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. اعتمادپذیری مصاحبه‌ها از طریق مرور و اصلاح یافته‌ها و تأیید کدگذاری چند مصاحبه توسط مصاحبه‌شونده آن مصاحبه، محقق گردید. جهت تأیید پذیری تشریح کامل مراحل تحقیق اعم از جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل و شکل‌گیری درون-مایه‌ها در اختیار همکاران پژوهش (سه پژوهشگر و خبره) قرار داده شد تا صحت نحوه انجام پژوهش تأیید گردد. برای بررسی اطمینان‌پذیری از نتایج، جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها تحت

نظارت دو استاد راهنما و یک استاد مشاور انجام گرفت و توسط ایشان به تأیید رسید (پرهوده و همکاران، ۱۴۰۱). برای محاسبه پایایی یا اتکاپذیری مصاحبه‌ها از روش توافق درون موضوعی^۱ استفاده شد. پایایی بین دو کدگذار برابر با ۷۶٪ به دست آمد که بالاتر از ۷۰٪ بوده و قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها را تأیید کرد (لومبارد و همکاران، ۲۰۰۲). در نهایت عوامل شناسایی شده به پرسشنامه نیمه ساختاریافته‌ای تبدیل و به‌عنوان ابزار دور دوم دلفی مورد استفاده قرار گرفتند (Chu & Hwang, 2008).

دور دوم دلفی

در دور دوم دلفی پرسشنامه نیمه ساختاریافته جهت تعیین میزان اهمیت عوامل شناسایی شده در دور اول دلفی در طیف ۵ ارزشی لیکرت تهیه و در اختیار گروه دلفی قرار گرفت و در انتهای پرسشنامه از اعضا خواسته شد در صورتی که غیر از عوامل شناسایی شده، عاملی از دیدگاه آنان بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی مهم می‌باشد، مرقوم نمایند که عاملی به عوامل اضافه نشد. در تکنیک دلفی احتمال انصراف شرکت‌کنندگان در هر دور وجود دارد (Okoli & Pawlowski, 2004; Landeta, 2006)؛ نرخ ترک اعضا بین ۲۰ تا ۳۰ درصد در دورهای بعدی دلفی قابل قبول می‌باشد (Bardecki, 1984). در این پژوهش ۲۳ نفر در دور دوم شرکت داشتند که نرخ ترک اعضا برابر با ۲۸٫۱ درصد بود. همچنین از درجه توافق ۸۰٪ برای اجماع سنجی اعضای گروه دلفی بر روی هر یک از عوامل استفاده شد (Green et al., 1999)؛ لذا تمامی مؤلفه‌هایی که درصد توافق زیر ۸۰٪ کسب کردند برای دور بعدی دلفی حذف شدند و در نهایت ۲۷ عامل با درصد توافق بالای ۸۰٪ باقی ماندند. همچنین در این دور عاملی به عوامل اضافه نشد.

دور سوم دلفی

با اعضای گروه دلفی باید حداقل دو بار در مورد هر سؤال مشورت شود تا آنها بتوانند به کمک اطلاعاتی که از بقیه اعضا دریافت می‌کنند، در پاسخ خود تجدیدنظر کنند (Landeta, 2006)؛ این باعث به‌اصطلاح «همگرایی» نظرات اعضا می‌شود (Di Zio et al., 2021). از این رو در دور سوم دلفی که از تحلیل نتایج دور دوم شکل می‌گیرد، ۲۷ عامل به همراه اطلاعات آماری برای اعضای گروه دلفی ارسال شدند تا مواردی که نظر جمعی را

¹ intra-thematic agreement method

به دست آورده‌اند برای اعضا مشخص شوند. این روند تا زمانی ادامه دارد که اجماع سنجی انجام شود. تعیین سطح نظرات جمعی اغلب مستلزم استفاده از آمار توصیفی و استنباطی است. لذا برای دور سوم داده‌ها همراه خلاصه آماری برای هر آیت‌م که شامل گرایش‌های مرکزی (میانه) و سطوح پراکندگی (انحراف استاندارد و محدوده بین چارکی) و اندازه‌گیری درجه توافق می‌باشد، در طیف ۵ ارزشی لیکرت برای اعضای گروه دلفی ارسال گردید تا اطلاعاتی درباره نظرات جمع‌آوری شده در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گیرد. این به شرکت‌کنندگان امکان می‌دهد تا ببینند که پاسخ آن‌ها در رابطه با پاسخ گروه در چه وضعیتی قرار دارد (Hasson et al., 2000; Di Zio et al, 2021). ۱۸ متخصص در دور سوم حضور داشتند که نرخ ترک اعضا در این مرحله برابر با ۱۵٫۶٪ بود. در دور سوم نیز عاملی به عوامل اضافه نشد از طرفی همه ۲۷ عامل توافق ۸۰٪ به بالای گروه دلفی را به دست آوردند. این شرایط برای پایان دادن به روش دلفی مناسب است (Mallen et al, 2010)؛ لذا مرحله دلفی در دور سوم به پایان رسید.

یافته‌ها

در تحلیل محیطی PESTEL در مرحله مرور پیشینه مقالات علمی پژوهشی در حوزه گردشگری شکار بررسی و یکسری از زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی شناسایی گردید. در ادامه پویش محیطی برای تکمیل و تعیین اهمیت عوامل شناسایی شده از تکنیک دلفی استفاده شد. در جدول ۱، مشخصات جمعیت شناختی اعضای گروه دلفی گزارش شده است.

جدول شماره ۱. فراوانی و درصد فراوانی ویژگی‌های جمعیت شناختی اعضای گروه دلفی

ویژگی	جنسیت	سطح تحصیلات	رتبه تحصیلی	میانگین سابقه ورزشی-اجرائی	سن
-------	-------	-------------	-------------	-------------------------------	----

مرد	زن	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دجوی	ترتیب دلفی	گردشگری	سایر	کمترین	بیشترین	کمترین	بیشترین
۲۵	۷	۹	۱۱	۱۲	۱۴	۱۰	۸	۵	۴۴	۲۷	۶۳
۷۸,۱	۲۱,۹	۲۸,۱	۳۴,۴	۳۷,۵	۴۳,۸	۳۱,۲	۲۵	سال	سال		
فراوانی											
درصد فراوانی											

دور اول دلفی، با انجام ۳۲ مصاحبه نیمه ساختاریافته با افراد متخصص در حوزه گردشگری و ورزش تیراندازی؛ مجموع زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی به ۵۵ رسید که در جدول ۲، به همراه مرجع و درصد توافق دور دوم و سوم دلفی در شش حیطه PESTEL قابل ملاحظه می‌باشند.

جدول ۲. زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی

حیطه	زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی		مرجع		درصد توافق دور سوم دلفی
	مقالات	مصاحبه	درصد توافق دور دوم دلفی	درصد توافق دور سوم دلفی	
سیاسی	۱. امنیت و ثبات سیاسی در کشور	R72, R69, R64, R38	P5, P22	۹۵,۶	۹۴,۴
	۲. سیاست‌های تسهیل‌کننده صادرات و واردات تجهیزات شکار	R36	P24, P32	۷۸,۲	-
	۳. تحریم‌های بین‌المللی بر ارتباطات و تبادلات با شرکت‌های بین‌المللی	R10, R25, R24	P24	۷۸,۲	-
	۴. سیاست‌های ایران در روابط با جامعه جهانی	R25	P24	۹۱,۳	۸۸,۸
	۵. سیاست‌های کلان دولت در نقش‌آفرینی بخش خصوصی	R30, R29, R20, R3, R2, R63, R33	P۲, P3, P5, P6, P7, P8, P10, P۱۸, P24, P25	۹۵,۶	۸۸,۸

-	۶۹,۵	P1	R27, R45	۶. سیاست‌های تشویقی به خلاقیت و نوآوری در صنعت گردشگری ورزشی	
-	۷۸,۲	P7	R19	۷. تعامل متقابل با نهادهای امنیتی با توجه به حساسیت بحث تیراندازی و شکار	
-	۷۸,۲	P7, P22	-	۸. بهره‌برداری از زمین‌های او قاف در جهت احداث سایت‌های شکار	
-	۷۸,۲	P20	R11, R77	۹. برابرجویی جنسیتی در گردشگری شکار	
-	۷۸,۲	P7, P10, P22	R30, R27, R10, R33	۱۰. مشکلات اقتصادی (تورم، تحریم‌های اقتصادی و غیره) در فضای کسب‌وکار گردشگری شکار	
۱۰۰	۹۵,۶	P3, P4, P5, P6, P8, P20, P22	R70, R64, R49, R40, R74, R68	۱۱. قابلیت توسعه یکپارچه بازار ورزش تیراندازی در بخش تفریحی، ورزشی، شکار، نظامی	اقتصادی
۹۴,۴	۸۶,۹	P3, P8, P12, P17, P18	R78, R16, R15	۱۲. جذب منافع اقتصادی به‌واسطه توسعه گردشگری شکار	
-	۷۸,۲	P3, P5, P7, P8, P32	R5	۱۳. سازمان‌دهی تبلیغات گردشگری شکار (ارتباط با رسانه‌ها، بیلبورد شهری، نصب بنر در سطح شهر و غیره) در جهت بازاریابی	
۸۳,۳	۸۶,۹	P7, P8, P15	R27, R21	۱۴. افزایش سهم اقتصاد دانش‌بنیان (تربیت افراد کارآفرین و نوآور)	
۸۸,۸	۸۶,۹	P10, P13, P15, P22	R9, R1, R34	۱۵. تجاری‌سازی گردشگری شکار	
۸۳,۳	۹۵,۶	P25	R73, R46	۱۶. توسعه اکوسیستم نوآوری ورزشی	
۹۴,۴	۹۵,۶	P32	R65, R71	۱۷. استفاده از هوش رقابتی در کسب‌وکار گردشگری شکار	

۹۴,۴	۸۶,۹	P20	R75, R71, R43	۱۸. برگزاری دوره‌های تجاری سازی و بازاریابی برای مدیران گردشگری ورزشی	
-	۷۳,۹	P25	R47	۱۹. افزایش بیکاری/ پیدایش مشاغل جدید وابسته به هوش مصنوعی	
۸۸,۸	۸۲,۶	P3, P4, P5, P7, P8, P20	R70, R64	۲۰. ویژگی‌های منحصربه‌فرد ورزش تیراندازی در تقویت روابط بین نسل‌ها و مطرح‌شدن در حوزه فراغت (تیراندازی ورزشی مفرح، مهیج، فراسنی، فرا جنسی و فرا جسمی)	
۹۴,۴	۸۶,۹	P25	-	۲۱. همگرایی حوزه‌های مختلف ورزش تیراندازی	فرهنگی - اجتماعی
۱۰۰	۹۵,۶	P10, P24	R24, R14, R7, R6, R69	۲۲. همگانی سازی ورزش تیراندازی	
-	۳۴,۷	P24	R69, R38	۲۳. تأثیر تحولات اجتماعی بر تقاضا و عرضه محصولات و خدمات مرتبط با ورزش تیراندازی و گردشگری شکار	
-	۶۰,۸	P20, P24	R32, R28	۲۴. توانایی جذب و حفظ منابع انسانی با توانایی‌های مورد نیاز	
-	۷۸,۲	P22, P23	-	۲۵. ایجاد پایلوت ^۱ ورزش تیراندازی (تولید یک برنامه دائمی و پایدار شامل ارائه خدمات ورزشی، توسعه فضاهای ورزشی، ارتقاء سطح آموزش و پرورش ورزش‌شکاران و سایر فعالیت‌های مربوط به ورزش تیراندازی).	
-	۷۸,۲	P1, P3, P6, P7, P10, P14, P20	R70, R64	۲۶. تأثیر المپیکی بودن و قابلیت بالای ورزش تیراندازی در مدال‌آوری بر گردشگری شکار	

¹ pilot

-	۷۸,۲	P1, P3, P5, P7, P15, P20	R24,R71,R69, R43	۲۷. آموزش ورزش تیراندازی
-	۳۹,۱	P4, P7, P17	-	۲۸. سابقه شکارچی بودن تعداد زیادی از قهرمانان ورزش تیراندازی (نزدیکی شکار به رشته تیراندازی اهداف پروازی)
۸۸,۸	۸۶,۱	P23, 25	-	۲۹. برگزاری مسابقات اهداف پروازی اسپورتینگ (شبه شکار)
-	۶۹,۵	P29	R73	۳۰. بهبود مسئولیت‌های اجتماعی از طریق ورزش
-	۶۰,۸	P3	R29	۳۱. بهره‌مندی از کمک‌های خیرین در توسعه کسب‌وکار گردشگری شکار
۱۰۰	۸۲,۶	P1, P8, P24, P32	R80, R76, R66,R60, R55, R39, R54, R53	۳۲. کم شدن فاصله میان ورزش واقعی، ورزش مجازی و ورزش الکترونیکی
-	۷۸,۲	P32	R76, R51	۳۳. کاهش محدودیت‌های فیزیولوژیکی ذاتی ورزشکاران
-	۷۸,۲	P20, P32	R76	۳۴. تأثیرپذیری بیشتر رشته‌های تجهیزات محور مانند تیراندازی از فناوری
۹۴,۴	۸۲,۶	P20, P24	-	۳۵. الکترونیکی شدن ورزش و محصولات آن (مانند سیستم‌های هدف‌گیری الکترونیکی)
-	۷۳,۹	P24	R50	۳۶. آموزش ورزشی هوشمند (SST)
-	۵۶,۵	-	R76	۳۷. کاهش هزینه تجهیزات با استفاده از شبیه‌سازها
-	۵۶,۵	P32	R39, R60	۳۸. دیجیتالی شدن تجربه افراد به‌طور مثال استفاده از عینک گوگل

فناوری

۸۸,۸	۸۶,۹	P20	R31, R60	۳۹. افزایش تعداد مصرف‌کنندگان ورزشی در رسانه‌های تعاملی
۸۳,۳	۸۲,۶	P8, P20, P22	R39	۴۰. ایجاد فرصت‌های بازار یابی جدید در حوزه فناوری‌های دیجیتال
-	۷۸,۲	P24	R76	۴۱. جمع‌آوری و پردازش خودکار حجم بالای داده‌ها در ورزش
۸۸,۸	۸۶,۹	P24	R58, R66, R52	۴۲. استفاده از فناوری‌های پوشیدنی، اینترنت اشیا ^۱ و سیستم‌های نظارتی
۹۴,۴	۸۶,۹	P24, P32	R59, R66, R41	۴۳. استفاده از نرم‌افزارهای مدل‌سازی و شبیه‌سازی برای طراحی و تولید محصولات و ارائه خدمات ورزشی (مانند پرینترهای سه‌بعدی)
۸۸,۸	۸۶,۹	P8, P24, P32	R33, R59, R57, R44, R42	۴۴. استفاده از روش‌های مبتنی بر هوش مصنوعی، یادگیری ماشین و محاسبات ابری در کسب‌وکار ورزشی
-	۷۸,۲	P32	R56, R48	۴۵. به‌کارگیری فناوری بلاکچین ^۲ و ارزهای دیجیتال ^۳ در تسهیل تراکنش‌های مالی کسب‌وکار ورزشی
-	۶۵,۲	P24	R66	۴۶. استفاده از فناوری‌های مرتبط با ارتباطات بین‌المللی و تجارت الکترونیک ^۴
-	۶۵,۲	P22	-	۴۷. قرار دادن لوکیشن اماکن گردشگری شکار در گوگل مپ
۸۳,۳	۸۶,۹	P1, P7, P17	-	۴۸. همکاری هیأت‌های تیراندازی با اداره محیط‌زیست جهت ساماندهی شکارچیان و جذب آنان به گردشگری شکار

¹ Internet of things

² Blockchain

³ Digital Currencies

⁴ electronic commerce

زیست‌محیطی	۴۹. استفاده از آلباژ حافظه‌دار در ساخت سلاح و تجهیزات تیراندازی و شکار	-	P7, P19	۵۲,۱	-
	۵۰. استفاده از منابع انرژی تجدید پذیر در کاهش تأثیرات مخرب زیست‌محیطی تیراندازی	R37	P22	۸۶,۱	۸۳,۳
حقوقی	۵۱. قوانین مرتبط با صدور مجوزهای لازم برای تولید، عرضه و فروش محصولات تیراندازی و شکار	-	P22, P24	۸۲,۶	۸۸,۸
	۵۲. تسهیل در امر کسب مجوز تأسیس سایت‌های گردشگری شکار	-	P1, P7, P22	۷۸,۲	۹۴,۴
	۵۳. قوانین مرتبط با شرایط ایمنی و بهداشتی در سایت‌های گردشگری شکار	-	P24	۴۳,۴	-
	۵۴. نقش قانون ممنوعیت شکار بر گردشگری شکار	-	P7, P10, P17	۸۲,۶	۹۴,۴
	۵۵. تصویب سازوکارهای قانونی برای شرط‌بندی در ورزش تیراندازی	-	P15	۹۵,۶	۸۳,۳

*منبع جدول: یافته‌های محقق (عواملی که با رنگ قرمز مشخص شده‌اند در دور دوم دلفی در صد توافق زیر ۸۰ را کسب کرده و در نهایت حذف شدند).

در دور دوم دلفی پرسشنامه نیمه ساختاریافته جهت تعیین میزان اهمیت ۵۵ زمینه‌ساز در طیف ۵ ارزشی لیکرت در اختیار گروه دلفی قرار گرفت. نتایج این دور به همراه خلاصه‌های آماری در فایل پیوست جهت جلوگیری از طولانی شدن مقاله، ارسال می‌گردد.

همان‌طور که در بخش روش‌شناسی اشاره شد با اعضای گروه دلفی باید حداقل دو بار در مورد هر مؤلفه مشورت شود و این امکان را به آنان داد تا نظرات خود را حداقل یک‌بار با توجه به پاسخ‌های کل گروه که در قالب خلاصه‌های آماری ارائه می‌شوند، بازبینی کنند؛ لذا تمامی عوامل مؤثر که درصد توافق بالای ۸۰٪ را کسب کردند (Hasson et al.,

2000) به همراه خلاصه‌های آماری در طیف ۵ ارزشی لیکرت در دور سوم دلفی در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفتند که نتایج این دور در فایل پیوست جهت جلوگیری از طولانی شدن مقاله، ارسال می‌گردد. همه ۲۷ عامل مؤثر بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار در این دور توانستند درصد توافق بالای ۸۰ را کسب کنند از طرفی عامل جدیدی هم به پرسشنامه اضافه نشد؛ لذا مرحله دلفی در دور سوم به پایان رسید.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به منافع فراوان اجتماعی-اقتصادی و زیست‌محیطی توسعه گردشگری شکار، هدف اصلی این پژوهش واکاوی زمینه‌سازهای تأثیرگذار بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی در ایران بود. بر اساس نتایج تحلیل محیطی PESTEL سه عامل در حیطه سیاسی، هفت عامل در حیطه اقتصادی، چهار عامل در حیطه فرهنگی-اجتماعی، هفت عامل در حیطه فناوری، دو عامل در حیطه زیست‌محیطی و چهار عامل در حیطه حقوقی شناسایی و توسط گروه دلفی اجماع‌سنجی شد.

در حیطه سیاسی نتایج پژوهش نشان داد که سیاست‌های دولت در مورد شکار و تیراندازی می‌تواند تأثیر زیادی بر ارتقای جایگاه گردشگری شکار داشته باشد؛ از جمله سیاست‌های کلان دولت در نقش‌آفرینی بخش خصوصی (پوردیج سرهامی و همکاران، ۱۴۰۲). با ورود بخش خصوصی هم جامعه و هم دولت سود خواهد برد چراکه کسری بودجه دولت در بخش‌های مختلف از جمله توسعه زیرساخت‌ها کاهش خواهد یافت (Razavi et al., 2018). شرکت‌ها و افراد خصوصی معمولاً به دنبال سودآوری هستند و این رویکرد می‌تواند سطح بهره‌وری را افزایش دهد (پوردیج سرهامی و همکاران، ۱۴۰۰). این نتایج با نتایج پژوهش Pérez et al., (2023) و Sánchez-García et al., (2021) همسو می‌باشد. آنان تأکید کرده‌اند که شکار تفریحی و ورزشی اثرات مثبت اقتصادی و زیست‌محیطی داشته و سیاست‌گذاری در این حوزه می‌تواند در توسعه گردشگری شکار مؤثر باشد. از طرفی در پژوهش Mbaiwa (2018) به اثرات منفی سیاست‌های دولتی (ممنوعیت شکار) اشاره کرده است، نشان داد که سیاست‌های محدودکننده می‌تواند اثرات

منفی داشته باشند. از منظر مدیریتی، این یافته‌ها می‌تواند به مدیران و سیاست‌گذاران نشان دهد که با جذب سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و اجرای سیاست‌های حمایتی نه محدودکننده، می‌توان بهره‌وری این بخش را افزایش داد.

عامل بعدی امنیت و ثبات سیاسی در کشور است که تأثیر مستقیمی بر جذب گردشگران دارد. با بهبود روابط بین‌الملل، فرصت‌های جدید برای همکاری و همبستگی در زمینه گردشگری شکار ایجاد می‌شود (Gomes et al., 2024). برای بهبود روابط با جوامع جهانی، ایران نیاز به اصلاحات سیاسی، اقتصادی و قانونی شامل تضمین قوانین و قواعد بازار آزاد، افزایش شفافیت در عملکرد دولت و کاهش فساد، بهبود قوانین مالکیت و سرمایه‌گذاری، تسهیل در تجارت و صادرات، دارد. این مطالعه با تکیه بر اهمیت امنیت و ثبات سیاسی به عنوان عوامل کلیدی در جذب گردشگران، به شکاف مهمی در ادبیات گردشگری شکار پاسخ می‌دهد. در حالی که پژوهش‌های پیشین بیشتر بر جنبه‌های اقتصادی و زیست‌محیطی شکار تأکید کرده‌اند، این مطالعه به اهمیت اصلاحات سیاسی و بهبود روابط بین‌المللی در توسعه گردشگری شکار می‌پردازد. این ارزش نظری جدید به ادبیات موجود غنا می‌بخشد و نشان می‌دهد که بدون امنیت و ثبات سیاسی، حتی پتانسیل‌های زیست‌محیطی و اقتصادی شکار نیز نمی‌توانند به‌طور کامل بهره‌برداری شوند.

در حیطه اقتصادی زمینه‌سازهای ارتقای جایگاه گردشگری شکار شامل قابلیت توسعه یکپارچه بازار ورزش تیراندازی در بخش تفریحی، ورزشی، شکار، نظامی می‌باشد (Moiseeva et al., 2021; Zub et al., 2020). تجاری‌سازی گردشگری شکار مورد بعدی است. با تجاری‌سازی شدن گردشگری شکار به پایداری مالی می‌رسد؛ پایداری مالی به جریان مداوم درآمد و سود اشاره داشته (Daumas, 2024) که سعی در ایجاد فرایندی دارد تا در شرایط نامطلوب نیز وضعیت درآمدی در سطح مناسبی باشد (Kubayevich, 2024). جذب منافع اقتصادی به واسطه ارائه خدمات به گردشگران شکار شامل فروش بسته‌های تفریحی و آموزشی، امکانات رفاهی، اقامتی، غذا و نوشیدنی، تجهیزات لازم برای تیراندازی، علاوه بر کسب درآمد به توسعه بخش‌های دیگر صنعت گردشگری نیز کمک کند (Yang et al., 2023) به عنوان مثال، با جذب گردشگران به مناطق تیراندازی، هتل‌ها، رستوران‌ها، فروشگاه‌ها و خدمات دیگر در اطراف آن‌ها نیز رشد خواهند کرد (Swart et

al., 2018). همچنین، این فعالیت می‌تواند فرصت‌های شغلی جدید را در مناطق مختلف ایجاد کند (Daud et al., 2024) و به رشد اقتصادی و توسعه پایدار کمک نماید (Matolić et al., 2023). (McAdam et al., 2018) در پژوهش خود تأکید دارند سیستم‌ها به‌عنوان مکمل و تسهیل‌کننده کارهای یکدیگر گرد هم می‌آیند ضمن آنکه هر کدام کار خودشان را انجام می‌دهند موجب ثروت آفرینی و توسعه ملی می‌شوند. (Leydesdorff (2012) و Ben Hassen (2024) در پژوهش خود به نقش مهم اقتصاد دانش‌بنیان در بستر اکوسیستم محیطی با محوریت نوآوری و کارآفرینی در جهت تجاری‌سازی اشاره داشته است. این اکوسیستم می‌تواند شامل دولت، افراد، سازمان‌ها، شرکای تجاری، فناوری‌ها، منابع مالی، قوانین و مقررات، بازارها و جوامع علمی است که با همکاری و تعامل باهم، فرصت‌های نوآورانه را برای تجاری‌سازی صنایع فراهم می‌کنند (Tsujimoto et al., 2018; Galvão et al., 2017). نتایج مطالعه حاضر با مطالعاتی مانند (McAdam et al., 2018) و Galvão et al., (2017) همسو است. به‌طور مشابه، هر دو به همکاری بین بخش‌های مختلف و نقش دولت، سازمان‌ها، و فناوری‌ها در تقویت گردشگری اشاره دارند. اما تفاوت اصلی این مطالعه با سایر مطالعات در تأکید آن بر یکپارچه‌سازی بازارهای مرتبط با تیراندازی و تأثیر آن بر توسعه پایدار و گردشگری شکار است. سایر پژوهش‌ها کمتر به ارتباط بین ورزش تیراندازی و توسعه صنعت گردشگری پرداخته‌اند.

در حیطه فرهنگی - اجتماعی به ویژگی‌های منحصر به فرد ورزش تیراندازی که ورزشی مفرح، مهیج، فرا سنی، فرا جنسی و فرا جسمی بوده و موجب تقویت روابط بین نسل‌ها می‌شود (Moiseeva et al., 2021)، اشاره شد؛ لذا با اقداماتی چون برگزاری مسابقات اهداف پروازی اسپورتینگ (شبه شکار) می‌توان در جهت همگانی سازی ورزش تیراندازی و ایجاد همگرایی بین حوزه‌های مختلف این ورزش گام برداشت و جمعیت زیادی از علاقه‌مندان را به تیراندازی و گردشگری شکار جذب نمود. این یافته، شکاف موجود در ادبیات مربوط به تیراندازی به‌عنوان یک ورزش چندبعدی را پوشش و نشان می‌دهد که ورزش تیراندازی و شکار علاوه بر جنبه‌های فیزیکی، می‌تواند تأثیرات مثبت اجتماعی و فرهنگی نیز داشته باشد.

در حیطه فناوری، فناوری‌های مختلف مانند واقعیت افزوده (AR)، واقعیت مجازی (VR)، اینترنت اشیا (IoT)، هوش مصنوعی (AI) و چت‌جی‌بی‌تی می‌توانند صنعت گردشگری را متحول کنند (Dwivedi et al., 2024). سامانه‌های شبیه‌ساز تیراندازی به ورزشکاران امکان می‌دهند تا در یک محیط مجازی با شبکه‌های هدف تمرین کنند (Fedaravičius et al., 2020) که باعث افزایش تعداد شلیک‌ها در شرایط ساده‌شده و کاهش قابل توجه هزینه‌های تجهیزات و مهمات تیراندازی می‌شود (Hrybovskyy et al., 2015). سطح پیشرفته‌تر این فناوری می‌تواند در متاورس^۱ اتفاق بیفتد که با ترکیب مفاهیم واقعیت مجازی و واقعیت افزوده و با استفاده از دوقلوهای دیجیتال امکان تعامل دنیای واقعی با دنیای مجازی را فراهم می‌آورد (Buchholz et al., 2022). گردشگر شکار می‌تواند در دنیای مجازی با حفظ ارتباط با دنیای واقعی به ورزش بپردازد. این موضوع خیلی از محدودیت‌های شکار و ورزش تیراندازی را از بین خواهد برد. با استفاده از پرینتر سه‌بعدی نیز می‌توان قطعات دقیق و بهینه‌شده شکار را تولید کرده و عملکرد و عمر مفید آن‌ها را بهبود بخشید (Park et al., 2023). به‌طور خاص، مطالعات قبلی کمتر به تلفیق این فناوری‌ها در حوزه‌های تخصصی مانند شکار مجازی پرداخته‌اند. این تحقیق نشان می‌دهد که فناوری‌های پیشرفته‌ای مانند سامانه‌های شبیه‌ساز تیراندازی و متاورس چگونه می‌توانند به افزایش کارایی و کاهش هزینه‌های مرتبط با تجهیزات و مهمات منجر شوند، در حالی که فرصت‌هایی را برای تجربه شکار مجازی با کیفیت بالا ایجاد می‌کنند. این رویکرد نوآورانه می‌تواند به غنای ادبیات گردشگری فناوری‌محور بیافزاید و نقش فناوری‌های نوین را در صنعت گردشگری شکار بیشتر مورد توجه قرار دهد. همچنین از منظر مدیریتی، یک فرصت بی‌نظیر برای مدیران گردشگری فراهم نماید تا خدمات مجازی جدیدی ارائه دهند که به کاهش محدودیت‌های جغرافیایی و محیطی مرتبط با شکار کمک می‌کند.

در حیطه زیست‌محیطی مدیریت پایدار مناطق شکار برای حفظ تنوع زیستی و اکوسیستم‌ها اهمیت فراوانی دارد (Florin et al., 2018) و با توجه به وجود تعداد زیاد شکارچی در ایران، همکاری هیأت‌های تیراندازی با اداره محیط‌زیست جهت ساماندهی شکارچیان و جذب آنان به گردشگری شکار الزامی می‌باشد. همچنین برای کاهش تأثیرات مخرب زیست‌محیطی تیراندازی استفاده از منابع تجدید پذیر پیشنهاد می‌گردد (Rodríguez-

^۱ Metaverse

Seijo et al., 2016). مطالعه حاضر با تأکید بر اهمیت مدیریت پایدار مناطق شکار برای حفظ تنوع زیستی و اکوسیستم‌ها، شکافی را شناسایی می‌کند که در خصوص همکاری بین شکارچیان و اداره محیط‌زیست وجود داشته است. این پژوهش به مدیران اجرایی و سیاست‌گذاران حوزه محیط‌زیست پیشنهاد می‌کند که با به‌کارگیری همکاری شکارچیان و گردشگری شکار به‌جای مقابله با آنان، وضعیت حفاظت از محیط‌زیست را بهبود بخشند. همچنین، تأکید بر استفاده از منابع تجدیدپذیر در فرآیند شکار می‌تواند زمینه‌ساز سیاست‌هایی شود که هم‌زمان با حفظ منابع طبیعی و زیستگاه‌های حیات‌وحش، به کاهش آسیب‌های زیست‌محیطی کمک کنند.

در حیطه حقوقی عواملی چون الزامات صدور مجوز، رویه‌های بوروکراتیک و محدودیت‌های واردات سلاح گرم یا مهمات، هزینه‌های اضافی و بار اداری را برای صاحبان کسب و کار گردشگری ورزشی ایجاد می‌کند و از طرفی کارآفرینان را از ورود یا گسترش فعالیت‌های خود در این بخش باز دارد؛ لذا تسهیل در امر کسب مجوز تأسیس سایت‌های گردشگری شکار می‌تواند نقش بسزایی در ارتقای جایگاه گردشگری شکار داشته باشد. پژوهش حاضر با بررسی چالش‌های بوروکراتیک و الزامات قانونی، شکاف موجود در ادبیات را پوشش می‌دهد و نشان می‌دهد که کاهش محدودیت‌های قانونی و تسهیل صدور مجوزها می‌تواند به توسعه این صنعت کمک کند. عامل مهم بعدی ممنوعیت شکار است که می‌تواند تأثیرات منفی قابل توجهی بر صنعت گردشگری شکار داشته باشد؛ همان‌گونه که (Mbaiwa 2018) در بررسی اثرات ممنوعیت شکار به از دست دادن درآمد، فرصت‌های شغلی، ایجاد نگرش منفی ساکنان روستایی نسبت به حفاظت از حیات‌وحش و افزایش شکار غیرقانونی اشاره داشت. مدیریت صحیح ممنوعیت شکار از طریق تصویب سازوکارهای جایگزین مانند گردشگری شکار، می‌تواند به‌عنوان یک ابزار مدیریتی مؤثر در جذب گردشگران و افزایش مشارکت آنان عمل کند. عامل بعدی تصویب سازوکارهای قانونی برای شرط‌بندی در ورزش تیراندازی است. با توجه به اینکه بحث شرط‌بندی در ورزش تیراندازی میان ورزشکاران جایز است (شاه قلیان قهفرخی، ۱۳۹۶)؛ استفاده از آن باعث افزایش انگیزه افراد و جذابیت گردشگری شکار می‌گردد.

در جمع‌بندی مطالب بالا می‌توان عنوان داشت که برای ارتقای جایگاه گردشگری شکار مبتنی بر تیراندازی و دستیابی به منافع اجتماعی-اقتصادی و زیست‌محیطی آن، توجه به تمامی عوامل شناسایی شده ضروری می‌باشد؛ هماهنگی و تعادل میان این عوامل می‌تواند منجر به یک رویکرد پایدار و موفق در این زمینه گردد. نتایج این پژوهش با ارائه راهکارهای مدیریتی نوآورانه و تأکید بر همکاری بین بخش‌های مختلف، هم به غنای ادبیات پژوهشی کمک کرده و هم راهکارهایی عملی برای مدیران اجرایی و سیاست‌گذاران ارائه داده است.

پیشنهاد‌های پژوهشی

- با توجه به اینکه بازار رو به رشدی برای گردشگری شکار وجود دارد، این بازار خاص را می‌توان از طریق پژوهش در مورد ترجیحات مشتریان، الگوهای سفر و تأثیر اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی آن بیشتر مورد بررسی قرار گیرد.
- مطالعه تطبیقی گردشگری شکار در ایران و کشورهای منطقه جهت شناسایی الگوها و بهره‌مندی از تجارب موفق آنان
- بررسی تأثیر گردشگری شکار بر گونه‌های در معرض خطر در ایران

این پژوهش دارای چند محدودیت می‌باشد:

- کمبود بودجه و زمان برای انجام و پیشبرد پژوهش
- باوجود تلاش بسیار تیم پژوهش موفق به یافتن پژوهش داخلی که به‌طور مستقیم به این موضوع پرداخته باشد، نشد.
- این پژوهش در فضای گردشگری شکار که ذاتاً انفرادی است انجام شده و در تعمیم به سایر عرصه‌های گردشگری باید با احتیاط و دانش کافی این کار صورت بگیرد.

تعارض منافع

۹. قنبری، زهرا؛ طولابی، توران. (۱۳۹۹). شکار حیوانات توسط اشراف قاجار و پیامدهای زیست‌محیطی آن. تاریخ و فرهنگ، ۵۲(۱)، ۱۴۰-۱۱۵.
[10.22067/jhistory.2021.69122.1021](https://doi.org/10.22067/jhistory.2021.69122.1021)

References

- Alizadeh, R., Lund, P. D., Beynaghi, A., Abolghasemi, M., & Maknoon, R. (2016). An integrated scenario-based robust planning approach for foresight and strategic management with application to energy industry. *Technological Forecasting and Social Change*, 104, 162-171. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2015.11.030>
- Bardecki, M. J. (1984). Participants' response to the Delphi method: An attitudinal perspective. *Technological Forecasting and social change*, 25(3), 281-292. [https://doi.org/10.1016/0040-1625\(84\)90006-4](https://doi.org/10.1016/0040-1625(84)90006-4)
- Barrios-Garcia, M. N., & Ballari, S. A. (2012). Impact of wild boar (*Sus scrofa*) in its introduced and native range: a review. *Biological invasions*, 14, 2283-2300. <https://doi.org/10.1007/s10530-012-0229-6>
- Belton, I., MacDonald, A., Wright, G., & Hamlin, I. (2019). Improving the practical application of the Delphi method in group-based judgment: A six-step prescription for a well-founded and defensible process. *Technological Forecasting and Social Change*, 147, 72-82. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.07.002>
- Ben Hassen, T. (2024). A study on Lebanon's competitive knowledge-based economy, relative strengths, and shortcomings. *Journal of the Knowledge Economy*, 1-28. <https://doi.org/10.1007/s13132-023-01644-8>
- Bogner, A., Littig, B., & Menz, W. (2014). Interviews mit Experten: eine praxisorientierte Einführung. Springer-Verlag. 49-83. <https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=AOIiBAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=Bogner>
- Buchholz, F., Oppermann, L., & Prinz, W. (2022). There's more than one metaverse. *i-com*, 21(3), 313-324. <https://doi.org/10.1515/icom-2022-0034>
- Călina, A., Călina, J., Msilut, M., & Ion, S. T. A. N. (2018). Research on the practice of rural tourism specialized in sport and image hunting in Cergău area, Romania. *AgroLife Scientific Journal*, 7(1). <http://agrolifejournal.usamv.ro/index.php/agrolife/article/view/210>
- Carpio, A. J., Apollonio, M., & Acevedo, P. (2021). Wild ungulate overabundance in Europe: contexts, causes, monitoring and management recommendations. *Mammal Review*, 51(1), 95-108. <https://doi.org/10.1111/mam.12221>
- Chu, H. C., & Hwang, G. J. (2008). A Delphi-based approach to developing expert systems with the cooperation of multiple experts. *Expert systems*

- with applications, 34(4), 2826-2840.
<https://doi.org/10.1016/j.eswa.2007.05.034>
- Cohen, S. A., Prayag, G., & Moital, M. (2014). Consumer behaviour in tourism: Concepts, influences and opportunities. *Current issues in Tourism*, 17(10), 872-909.
<https://doi.org/10.1080/13683500.2013.850064>
- Cohen, E. (2014). Recreational hunting: Ethics, experiences and commoditization. *Tourism Recreation Research*, 39(1), 3-17.
<https://doi.org/10.1080/02508281.2014.11081323>
- Daumas, L. (2024). Financial stability, stranded assets and the low-carbon transition—A critical review of the theoretical and applied literatures. *Journal of Economic Surveys*, 38(3), 601-716.
<https://doi.org/10.1111/joes.12551>
- Daud, A., Satmoko, N. D., Akhmad, N., Harsono, I., & Masri, F. A. (2024). Sport Tourism As A Strategy For Indonesian Tourism Development In The 2023 Fiba World Cup Event. *Innovative: Journal Of Social Science Research*, 4(1), 7641-7649.
<https://doi.org/10.31004/innovative.v4i1.8753>
- De Mendoza, J. H., Parra, A., Tato, A., Alonso, J. M., Rey, J. M., Peña, J., ... & De Mendoza, M. H. (2006). Bovine tuberculosis in wild boar (*Sus scrofa*), red deer (*Cervus elaphus*) and cattle (*Bos taurus*) in a Mediterranean ecosystem (1992–2004). *Preventive Veterinary Medicine*, 74(2-3), 239-247.
<https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2005.10.005>
- Di Minin, E., Clements, H. S., Correia, R. A., Cortes-Capano, G., Fink, C., Haukka, A., ... & Bradshaw, C. J. (2021). Consequences of recreational hunting for biodiversity conservation and livelihoods. *One Earth*, 4(2), 238-253. [https://www.cell.com/one-earth/pdf/S2590-3322\(21\)00060-9.pdf](https://www.cell.com/one-earth/pdf/S2590-3322(21)00060-9.pdf)
- Di Zio, S., Bolzan, M., & Marozzi, M. (2021). Classification of Delphi outputs through robust ranking and fuzzy clustering for Delphi-based scenarios. *Technological Forecasting and Social Change*, 173, 121140.
<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121140>
- Dwivedi, Y. K., Pandey, N., Currie, W., & Micu, A. (2024). Leveraging ChatGPT and other generative artificial intelligence (AI)-based applications in the hospitality and tourism industry: practices, challenges and research agenda. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 36(1), 1-12.
<https://doi.org/10.1108/IJCHM-05-2023-0686>
- Farley, C. L. (2005). Midwifery's research heritage: a Delphi survey of midwife scholars. *Journal of midwifery & women's health*, 50(2), 122-128. <https://doi.org/10.1016/j.jmwh.2004.11.004>
- Fedaravičius, A., Pilkauskas, K., Slizys, E., & Survila, A. (2020). Research and development of training pistols for laser shooting simulation system. *Defence Technology*, 16(3), 530-534.
<https://doi.org/10.1016/j.dt.2019.06.018>

- Flø, B. E. (2008). Bygdedyret og elgen—ei stivhengig analyse av næringsutvikling i elgskogen. *Den nye bygda*, 371-389. https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=F1%C3%B8%2C+B.+E.+%282008%29
- Florin, T. I., Tabita, A., Cornelia, P., Carmen, D., Anda, M., Iuliana, M., ... & Ioan, P. (2018). *The role of hunting tourism in preserving the sustainability of fauna habitats*. [10.1016/j.jbiotec.2018.06.150](https://doi.org/10.1016/j.jbiotec.2018.06.150)
- Gačić, D. P., Prentović, R., Pilipović, V., & Ostojić, M. (2015). Hunting tourism and safety aspects of hunting fauna use in Serbia. *Glasnik Sumarskog fakulteta*, (suppl.), 45-54. <https://doi.org/10.2298/GSF15S1045G>
- Galvão, A., Mascarenhas, C., Gouveia Rodrigues, R., Marques, C. S., & Leal, C. T. (2017). A quadruple helix model of entrepreneurship, innovation and stages of economic development. *Review of International Business and Strategy*, 27(2), 261-282. <https://doi.org/10.1108/RIBS-01-2017-0003>
- Ghasemi, M., González-García, A., Charrahy, Z., & Serrao-Neumann, S. (2024). Utilizing supply-demand bundles in Nature-based Recreation offers insights into specific strategies for sustainable tourism management. *Science of The Total Environment*, 171185. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2024.171185>
- Gomes, S., Lopes, J. M., & Ferreira, L. (2024). Looking at the tourism industry through the lenses of industry 4.0: a bibliometric review of concerns and challenges. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 7(1), 436-457.
- Gortázar, C., Acevedo, P., Ruiz-Fons, F., & Vicente, J. (2006). Disease risks and overabundance of game species. *European Journal of Wildlife Research*, 52, 81-87. <https://doi.org/10.1007/s10344-005-0022-2>
- Gortázar, C., & Fernandez-de-Simon, J. (2022). One tool in the box: the role of hunters in mitigating the damages associated to abundant wildlife. *European Journal of Wildlife Research*, 68(3), 28. <https://doi.org/10.1007/s10344-022-01578-7>
- Graitson, E., Barbraud, C., & Bonnet, X. (2019). Catastrophic impact of wild boars: insufficient hunting pressure pushes snakes to the brink. *Animal Conservation*, 22(2), 165-176. <https://doi.org/10.1111/acv.12447>
- Green, B., Jones, M., Hughes, D., & Williams, A. (1999). Applying the Delphi technique in a study of GPs' information requirements. *Health & social care in the community*, 7(3), 198-205. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2524.1999.00176.x>
- Green, B. C., & Jones, I. (2005). Serious leisure, social identity and sport tourism. *Sport in society*, 8(2), 164-181. <https://doi.org/10.1080/174304305001102010>
- Hasson, F., Keeney, S., & McKenna, H. (2000). Research guidelines for the Delphi survey technique. *Journal of advanced nursing*, 32(4), 1008-1015. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2000.t01-1-01567.x>
- Haukeland, J. V., Fredman, P., Tyrväinen, L., Siegrist, D., & Lindberg, K. (2023). Prospects for nature-based tourism: identifying trends with

- commercial potential. *Journal of Ecotourism*, 1-18.
<https://doi.org/10.1080/14724049.2023.2178444>
- Heffelfinger, J. R., Geist, V., & Wishart, W. (2013). The role of hunting in North American wildlife conservation. *International Journal of Environmental Studies*, 70(3), 399-413.
<https://doi.org/10.1080/00207233.2013.800383>
- Hrybovskyy, R., Zanevskyy, I., & Hrybovskyy, V. (2015). Modeling of skeet shooting technique with using of simulation exercises. *Journal of Physical Education and Sport*, 15(3), 603.
<https://efsupit.ro/images/stories/nr3.2015/66.%20HRYBOVSKYY.pdf>
- Komppula, R., & Gartner, W. C. (2013). Hunting as a travel experience: An auto-ethnographic study of hunting tourism in Finland and the USA. *Tourism Management*, 35, 168-180.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.06.014>
- Kubayevich, K. F. (2024). Current Analysis and Current Issues of Ensuring the Financial Stability of the Banking System in Uzbekistan. *European Journal of Business Startups and Open Society*, 4(3), 169-176.
<http://inovatus.es/index.php/ejbsos/article/view/268>
- Landeta, J. (2006). Current validity of the Delphi method in social sciences. *Technological Forecasting and Social Change*, 73(5), 467-482.
<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2005.09.002>
- Leung, L. (2015). Validity, reliability, and generalizability in qualitative research. *Journal of family medicine and primary care*, 4(3), 324. DOI: [10.4103/2249-4863.161306](https://doi.org/10.4103/2249-4863.161306)
- Leydesdorff, L. (2012). The triple helix, quadruple helix,..., and an N-tuple of helices: explanatory models for analyzing the knowledge-based economy?. *Journal of the knowledge economy*, 3, 25-35.
<https://doi.org/10.1007/s13132-011-0049-4>
- Lombard, M., Snyder-Duch, J., & Bracken, C. C. (2002). Content analysis in mass communication: Assessment and reporting of intercoder reliability. *Human communication research*, 28(4), 587-604.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.2002.tb00826.x>
- Lovelock, B. (2007). An introduction to consumptive wildlife tourism. In *Tourism and the Consumption of Wildlife* (pp. 25-52). Routledge.
<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203934326-10>
- MacKay, K. J., & Campbell, J. M. (2004). An examination of residents' support for hunting as a tourism product. *Tourism Management*, 25(4), 443-452. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(03\)00127-4](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(03)00127-4)
- Mallen, C., Adams, L., Stevens, J., & Thompson, L. (2010). Environmental sustainability in sport facility management: A Delphi study. *European sport management quarterly*, 10(3), 367-389.
<https://doi.org/10.1080/16184741003774521>
- Mandić, A., & McCool, S. F. (2023). A critical review and assessment of the last 15 years of experience design research in a nature-based tourism context. *Journal of ecotourism*, 22(1), 208-235.
<https://doi.org/10.1080/14724049.2022.2099877>

- Marchand, P., Garel, M., Bourgoin, G., Dubray, D., Maillard, D., & Loison, A. (2014). Impacts of tourism and hunting on a large herbivore's spatio-temporal behavior in and around a French protected area. *Biological Conservation*, 177, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2014.05.022>
- Mataruna-Dos-Santos, L. J., Zardini-Filho, C. E., & Cazorla Milla, A. (2019). Youth Olympic Games: *Using marketing tools to analyse the reality of GCC countries beyond Agenda 2020*. <https://rua.ua.es/dspace/handle/10045/93434>
- Matilainen, A. (2007). Sustainable hunting tourism—business opportunity in northern areas. Overview of Hunting and Hunting Tourism in Four Northern Countries: *Finland, Sweden, Iceland and Canada*. Helsinki: University of Helsinki. <https://core.ac.uk/download/pdf/132488763.pdf>
- Matolić, T., Jurakić, D., Podnar, H., Radman, I., & Pedišić, Ž. (2023). Promotion of health-enhancing physical activity in the sport sector: a study among representatives of 536 sports organisations from 36 European countries. *BMC public health*, 23(1), 750. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-15589-9>
- Merkel, S., Schmidt, S. L., & Schreyer, D. (2016). The future of professional football: A Delphi-based perspective of German experts on probable versus surprising scenarios. *Sport, business and management: An international journal*, 6 (3), 295 – 319. <https://doi.org/10.1108/SBM-10-2014-0043>
- Mbaiwa, J. E. (2018). Effects of the safari hunting tourism ban on rural livelihoods and wildlife conservation in Northern Botswana. *South African Geographical Journal= Suid-Afrikaanse Geografiese Tydskrif*, 100(1), 41-61. <https://hdl.handle.net/10520/EJC-c70f54aaa>
- McAdam, M., Miller, K., & McAdam, R. (2018). Understanding Quadruple Helix relationships of university technology commercialisation: a micro-level approach. *Studies in Higher Education*, 43(6), 1058-1073. <https://doi.org/10.1080/03075079.2016.1212328>
- Milojica, V., Drpic, D., & Nakovski, D. (2014). Developing Hunting Tourism—a new perspective of achieving competitiveness of rural Croatia. *Economy of eastern Croatia yesterday, today, tomorrow*, 3, 107-121. <https://ideas.repec.org/a/osi/eecyvt/v3y2014p107-121.html>
- Moorhouse, T. P., Dahlsjö, C. A., Baker, S. E., D'Cruze, N. C., & Macdonald, D. W. (2015). The customer isn't always right—conservation and animal welfare implications of the increasing demand for wildlife tourism. *PloS one*, 10(10), e0138939. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0138939>
- Morris, S. P. (2014). The sport status of hunting. *International Journal of Applied Philosophy*, 28(2), 391–407. <https://doi.org/10.5840/ijap2014111827>
- Moiseeva, O., Filippova, O., & Moiseev, E. (2021). Popularization of shooting sports as a means of introducing young people to a healthy lifestyle. In E3S Web of Conferences. *EDP Sciences*, 291, 50–23. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202129105023>

- Naidoo, R., Weaver, L. C., Diggle, R. W., Matongo, G., Stuart-Hill, G., & Thouless, C. (2016). Complementary benefits of tourism and hunting to communal conservancies in Namibia. *Conservation Biology*, 30(3), 628-638. <https://doi.org/10.1111/cobi.12643>
- Okoli, C., & Pawlowski, S. D. (2004). The Delphi method as a research tool: an example, design considerations and applications. *Information & management*, 42(1), 15-29. <https://doi.org/10.1016/j.im.2003.11.002>
- Øian, H. (2013). Wilderness tourism and the moralities of commitment: Hunting and angling as modes of engaging with the natures and animals of rural landscapes in Norway. *Journal of Rural Studies*, 32, 177-185. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.05.004>
- Øian, H., & Skogen, K. (2016). Property and possession: Hunting tourism and the morality of landownership in rural Norway. *Society & Natural Resources*, 29(1), 104-118. <https://doi.org/10.1080/08941920.2015.1041658>
- Park, J. W., Greenspan, B., Tabb, T., Gallo, E., & Danielescu, A. (2023). 3D Printed Energy Return Elements for Upper Limb Sports Prosthetics. *Prosthesis*, 5(1), 13-34. <https://doi.org/10.3390/prosthesis5010002>
- Pérez-González, J., Hidalgo-de-Trucios, S. J., Sánchez-García, C., & Rengifo Gallego, J. I. (2023). Women in the Hunt: A More Useful and Sustainable Hunt for Biodiversity?. *Sustainability*, 15(9), 7439. <https://doi.org/10.3390/su15097439>
- Räikkönen, J., Grénman, M., Rouhiainen, H., Honkanen, A., & Sääksjärvi, I. E. (2023). Conceptualizing nature-based science tourism: a case study of Seili Island, Finland. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(5), 1214-1232. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1948553>
- Razavi, S. M. H., Amani, A., Firouzabadi, A. G., & Honarvar, A. (2018). Investigating and explaining the consequences of implementing privatization in Iran's sport. *Journal of Physical Education and Sport*, 18, 536-540. <https://efsupit.ro/images/stories/1aprilie2018/art%2077.pdf>
- Rizzolo, J. B. (2023). Wildlife tourism and consumption. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(5), 1181-1194. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1957903>
- Rodríguez-Seijo, A., Lago-Vila, M., Andrade, M. L., & Vega, F. A. (2016). Pb pollution in soils from a trap shooting range and the phytoremediation ability of *Agrostis capillaris* L. *Environmental Science and Pollution Research*, 23, 1312-1323. <https://doi.org/10.1007/s11356-015-5340-7>
- Rosani, R., Iqbal, I., & Purwanti, D. (2021). Analisis PESTEL Pada Lazismu Kalimantan Barat. *Qusqazah*, 2(2), 29-37. <https://ejournal.iainptk.ac.id/index.php/qusqazah/article/view/304/134>
- Rowe, G., & Wright, G. (1999). The Delphi technique as a forecasting tool: issues and analysis. *International journal of forecasting*, 15(4), 353-375. [https://doi.org/10.1016/S0169-2070\(99\)00018-7](https://doi.org/10.1016/S0169-2070(99)00018-7)

- Sáenz-de-Santa-María, A., & Tellería, J. L. (2015). Wildlife-vehicle collisions in Spain. *European Journal of Wildlife Research*, 61, 399-406. <https://doi.org/10.1007/s10344-015-0907-7>
- Samuelsson, E., & Stage, J. (2007). The size and distribution of the economic impacts of Namibian hunting tourism. *South African Journal of Wildlife Research-24-month delayed open access*, 37(1), 41-52. <https://doi.org/10.1080/00207233.2020.1759305>
- Sánchez-García, C., Urda, V., Lambarri, M., Prieto, I., Andueza, A., & Villanueva, L. F. (2021). Evaluation of the economics of sport hunting in Spain through regional surveys. *International Journal of Environmental Studies*, 78(3), 517-531. <https://doi.org/10.1080/00207233.2020.1759305>
- Sanders, H. N., Hewitt, D. G., Perotto-Baldivieso, H. L., VerCauteren, K. C., & Snow, N. P. (2020). Invasive wild pigs as primary nest predators for wild turkeys. *Scientific Reports*, 10(1), 2625. <https://www.nature.com/articles/s41598-020-59543-w>
- Swart, K., Tichaawa, T. M., Othy, J. D. O., & Daniels, T. (2018). Stakeholder perspectives of sport tourism development in Gabon: A case study of the Africa Cup of Nations. *EuroEconomica*, 37(2), 177-189. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=728429>
- Tickle, L., & von Essen, E. (2020). The seven sins of hunting tourism. *Annals of Tourism Research*, 84, 102996. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102996>
- Tsujimoto, M., Kajikawa, Y., Tomita, J., & Matsumoto, Y. (2018). A review of the ecosystem concept—Towards coherent ecosystem design. *Technological forecasting and social change*, 136, 49-58. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.06.032>
- Yang, M., Zhou, H., Li, Y., & Zhang, J. (2023). Efficiency evaluation and influencing factors of sports industry and tourism industry convergence based on China's provincial data. *Sustainability*, 15(6), 5408. <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/6/5408>
- Wang, X., Kim, J., Kim, J., & Koh, Y. (2024). Application of Natural-Resource-Based View to Nature-Based Tourism Destinations. *Sustainability*, 16(6), 2375. <https://doi.org/10.3390/su16062375>
- Windle, P. E. (2004). Delphi technique: assessing component needs. *Journal of perianesthesia nursing*, 19(1), 46-47. <https://doi.org/10.1016/j.jopan.2003.11.005>
- Zub, I. (2020). Shooting sports as the means of professional-applied physical training at maritime University. In *BIO Web of Conferences* (Vol. 26, p. 00043). EDP Sciences. <https://doi.org/10.1051/bioconf/20202600043>

References [In Persian]

1. firozjaeian, A. A., sharify, P., & sharify, R. (2019). Hunting tourism :analysis of hunting transformations From need to hunting tourism

and hunting criminalization. *Journal of Tourism Planning and Development*, 7(27), 146-166. [10.22080/jtpd.2019.2214](https://doi.org/10.22080/jtpd.2019.2214)

2. Ghazani, Ezatollah; Bijani, Masoud; Chizari, Mohammad. (2018). Analysis of the effects of social capital on the prosperity of natural tourism in target villages of Mazandaran province. *Quarterly Journal of Spatial Economics and Rural Development*, 7(26), 211-234. <http://serd.khu.ac.ir/article-۳۲۲۰-۱-fa.html>
3. Ghanbari, Z., & Toulabi, T. (2020). Hunting by Qajar aristocracy and its environmental consequences. *Journal of History and Culture*, 52(1), 140-115. [10.22067/jhistory.2021.69122.1021](https://doi.org/10.22067/jhistory.2021.69122.1021)
4. Ghorbannia, V., mirsanjari, M. M., Liaghati, H., & armin, M. (2019). The Study of the Potential of Ecotourism Development in Dena County Using AHP-OWA Decision-Making Strategy. *Tourism Management Studies*, 14(45), 105-137. <https://doi.org/10.22054/tms.2019.24081.1691>
5. parhoodeh, F., erfani, N., & parhoodeh, F. (2022). A reflection on the qualitative research approach with emphasis on validity and reliability. *Pouyesh in Humanities Education*, 8(28), 19-44. https://humanities.cfu.ac.ir/article_2351.html
6. Pashaei, Sajjad; Askarian, Fariba; Rozafzon, Abdolreza. (2019). Investigating the Mediating Role of Institutional Factors in the Impact of Social, Economic, and Environmental Factors on Development of Sports Tourism in the Maku Free Zone (Iran). *Tourism Management Studies*, ۱۴(۴۵), ۸۰-۵۷. <https://doi.org/10.22054/tms.2019.20248.1561>
7. pourzabih sarhamami, K., dousti, M., & razavi, S. M. H. (2021). Investigating the opportunities and management challenges of outsourcing to the private sector in government sports organizations. *Contemporary Studies On Sport Management*, 11(21), 67-86. [doi: 10.22084/smms.2021.21020.2523](https://doi.org/10.22084/smms.2021.21020.2523)
8. pourzabih sarhamami, K., dousti, M., & razavi, S. M. H. (2023). Identifying Economic Components Affecting Iran's Outsourcing of Sport. *Sport Management Journal*, 15(3), 55-35. [doi: 10.22059/jsm.2020.283603.2290](https://doi.org/10.22059/jsm.2020.283603.2290)
9. Shahgholian Ghahfarokhi, R. (2017). Identifying and Investigating Effective Factors Increasing Students' Shooting Skill in a Military University. *Defensive Researches and Management*, 16(85), 83-116. https://mdr.ihu.ac.ir/article_204647.html